

დისტანსიურ სამართალწარმოებასთან
დაკავშირებული პრობლემები
კორონავირუსის პანდემიისა და
საბანგებო მდგომარეობის
პირობებში

2020

დოკუმენტი მომზადებულია
ადამიანის უფლებათა ცენტრის მიერ

ავტორი: გიორგი ტყეხუჩავა
რედაქტირება: ალექო ცქიტიშვილი,
გიორგი კაკუბავა
მონიტორები: ანი ფორჩხიძე, თამარ ქურთაული,
ნინო ჩიხლაძე

არასამთავრობო ორგანიზაცია **ადამიანის უფლებათა ცენტრი (HRC)** დაარსდა 1996 წლის 10 დეკემბერს თბილისში. მისი მიზანია, გაიზარდოს ადამიანის უფლებების, ძირითადი თავისუფლებების პატივისცემა და სამშვიდობო პროცესების ხელშეწყობა საქართველოში. ამ მიზნის მისაღწევად, მნიშვნელოვანია, უზრუნველყოფილი იყოს საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება და ადამიანის უფლებების პატივისცემა, ხოლო ხელისუფლება პატივს უნდა სცემდეს კანონის უზენაესობას, გამჭვირვალობის პრინციპებს და ძალთა გადანაწილებას დისკრიმინაციის ყველა დონეზე აღმოსაფხვრელად.

ადამიანის უფლებათა ცენტრი არის შემდეგი საერთაშორისო ქსელის წევრი:

- ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ფედერაცია (FIDH); www.fidh.org
- წამების საწინააღმდეგო მსოფლიო ორგანიზაცია (OMCT - ქსელი SOS - წამება); www.omct.org
- ადამიანის უფლებათა სახლის ქსელი www.humanrightshouse.org
- სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს არასამთავრობოთა კოალიცია (CICC); www.coalitionfortheicc.org

მისამართი:

0160 თბილისი, ა. გახოვიძის ქ. 11ა, III სართული

ტელ.: (+995 32) 237 69 50, (+995 32) 238 46 48

ელ-ფოსტა: hridc@hridc.org

ვებ-პორტალი ადამიანის უფლებების შესახებ www.humanrights.ge

ვებ-საიტი: hridc.org

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

ანალიტიკური დოკუმენტი მომზადდა ფონდ „ეროვნული წვლილი დემოკრატიისათვის“ (NED) ფინანსური მხარდაჭერით. დოკუმენტში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნის ადამიანის უფლებათა ცენტრს და შესაძლოა, არ გამოხატავდეს დონორის პოზიციას. შესაბამისად, NED არ არის პასუხისმგებელი ტექსტის შინაარსზე.

სარჩევი

შესავალი	5
მეთოდოლოგია	6
საკანონმდებლო მიმონილვა	6
სამართლიანი სასამართლოს უფლება	9
ადვოკატთან კონფიდენციალური კომუნიკაციის პრობლემა	13
მონგეთა დაკითხვის პრობლემატიკა	15
დასკვნა	18
რეკომენდაციები	19

შესავალი

ახალი კორონავირუსის (COVID-19) პანდემიამ¹ მთელი მსოფლიოს საზოგადოება არაერთი სამართლებრივი, ეკონომიკური თუ სოციალური გამოწვევის წინაშე დააყენა. არსებულ ვითარებაში სამართლებრივი სახელმწიფოს პრიორიტეტულ მიზანს ადამიანების სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დაცვა წარმოადგენს. შესაბამისად, განხორციელებული ღონისძიებები, ძირითადად, პანდემიის გავრცელების პრევენციისა და მოსალოდნელი საფრთხის მაქსიმალურად შემცირებისკენ არის მიმართული, რაც თავისთავად, დაკავშირებულია გარკვეულ შეზღუდვებთან.

პანდემიაზე სათანადო რეაგირების მიზნით, 2020 წლის 21 მარტს, საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე გამოცხადდა საგანგებო მდგომარეობა. საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტით² განისაზღვრა გასატარებელი ღონისძიებები, მათ შორის - საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული იმ ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების ჩამონათვალი, რომლებიც დაექვემდებარა შეზღუდვას საგანგებო მდგომარეობის ვადით. ამასთან, დეკრეტით განისაზღვრა სასამართლო სხდომების, მათ შორის - სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული სასამართლო სხდომების დისტანციურად გამართვის შესაძლებლობა.

მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადად, დისტანციური სამართალწარმოება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობისთვის სიახლე არ ყოფილა, მისი მასშტაბების გაფართოებამ მნიშვნელოვანი პრობლემა შეუქმნა სამართლიანი სასამართლოს უფლებასა და სასამართლო სხდომების საჯაროობის პრინციპს. ამასთან, არაერთი ტექნიკური თუ სხვა სახის პრობლემები წარმოშვა.

საკანონმდებლო ცვლილებების განხორციელების შემდეგ, სასამართლო პროცესები ტარდება როგორც დისტანციურად, ისე უშუალოდ სასამართლოს ადმინისტრაციულ შენობაში, სასამართლოს სხდომის დარბაზებში, რაც გამოწვევა გახდა ადამიანის უფლებათა ცენტრის სასამართლო მონიტორებისთვის, რომლებიც სავარაუდოდ პოლიტიკურად მოტივირებული სისხლის სამართლის თუ ადმინისტრაციული საქმეების სასამართლო პროცესებს აკვირდებიან. სასამართლო მონიტორებს, სხვა დაინტერესებული პირების მსგავსად, ზოგიერთ შემთხვევაში, სისხლის სამართლის პროცესებზე დასწრების შესაძლებლობა შეუზღუდა. დაინტერესებული პირების, განსაკუთრებით კი - კვალიფიციური მონიტორების გარეშე პროცესების ჩატარება მნიშვნელოვანი პრობლემაა, განსაკუთრებით კი - სავარაუდოდ პოლიტიკურად მოტივირებული საქმეების სასამართლოს სხდომების მონიტორინგის პროცესში. მსგავსი საქმეების

¹ ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ 2020 წლის 11 მარტს ახალი კორონავირუსის გავრცელება პანდემიად გამოაცხადა. იხ.: World Health Organization Declares COVID-19 a Pandemic: <https://bit.ly/374ldA8>.

² იხ.: საქართველოს პრეზიდენტის 2020 წლის 21 მარტის N1 დეკრეტი: <https://bit.ly/3maOmRR>.

სასამართლო განხილვებისას, კიდევ უფრო დიდია ალბათობა, რომ სასამართლოს სისტემის გამჭვირვალობისა და პროცესის საჯარო ხასიათის შეზღუდვით, მართლმსაჯულება განხორციელდეს ფარულად, საზოგადოების კონტროლის გარეშე, რაც სასამართლოსადმი და მის მიერ ასეთი ტიპის საქმეებზე გამოტანილი გადანწყვეტილებებისადმი საზოგადოების ნდობის კიდევ უფრო მეტად შემცირებას გამოიწვევს.

მეთოდოლოგია

ადამიანის უფლებათა ცენტრი 2020 წლის 1-ლი თებერვლიდან ახორციელებს სავარაუდოდ პოლიტიკურად მოტივირებული სისხლის სამართლისა და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა სასამართლო პროცესების მონიტორინგს, რის შემდეგაც ანგარიშები მზადდება უშუალოდ სხდომებზე დასწრებისა და მათზე დაკვირვების შედეგად მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე.

სასამართლო პროცესების მონიტორინგს ახორციელებს 3 სასამართლო მონიტორი, რომლებმაც სასამართლო პროცესების მონიტორინგის შესახებ სპეციალური ტრენინგი გაიარეს. საწყის ეტაპზე შემუშავდა კითხვარი სასამართლო მონიტორინგისათვის. სასამართლო მონიტორები ყოველი სასამართლო სხდომის შემდეგ აფიქსირებენ მიღებულ ინფორმაციას, რომელსაც აჯამებს და ანალიტიკური დოკუმენტებისთვის, ასევე - ანგარიშებისთვის იყენებს ანალიტიკოსი იურისტი.

დღეისათვის, მონიტორინგი მოიცავს 24 სისხლის სამართლისა და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა საქმეებზე სასამართლო პროცესებს. როგორც უშუალოდ სხდომათა დარბაზში, ისე დისტანციურად მიმდინარე პროცესების დროს, ორგანიზაციის დამკვირვებლები იყენებენ სპეციალურად ამ მიზნით შედგენილ კითხვარებს.

წინამდებარე დოკუმენტის მიზანია, სასამართლო მონიტორების მიერ მოპოვებული ინფორმაციის ანალიზით შეფასდეს, რა გავლენა მოახდინა COVID19-ის პანდემიამ სასამართლოს საქმიანობაზე, საერთაშორისო სტანდარტებთან, საქართველოს კონსტიტუციასა და მოქმედ შიდა კანონმდებლობასთან მიმართებით.

➤ *საკანონმდებლო მიმოხილვა*

COVID-19-ის ვირუსული ინფექციისაგან საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვის უზრუნველყოფის განსაკუთრებულმა საჭიროებამ განაპირობა ადამიანის უფლებების მასობრივი შეზღუდვა სახელმწიფოს მიერ მყისიერი გადანწყვეტილებების მიღების გზით, საკანონმდებლო ცვლილებების საფუძველზე.

არც საქართველოს კონსტიტუცია³, არც „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი⁴, არც „საგანგებო მდგომარეობის შესახებ“ ან „საომარი მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს კანონები ამომწურავად არ ითვალისწინებენ საკითხებს, რომლებიც შესაძლებელია, დარეგულირდეს საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტით. გამონაკლისის სახით არსებული ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც საუბარია დეკრეტის შინაარსსა და პრეზიდენტისთვის უფლებამოსილების ფარგლების განსაზღვრაზე, არის საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავით განსაზღვრული უფლებების შემზღვევა, კერძოდ, საქართველოს კონსტიტუციის 71-ე მუხლის მე-4 პუნქტი ჩამოთვლის კონკრეტულ მუხლებს, რომელთა შემზღვევის უფლებამოსილებაც აქვს პრეზიდენტს დეკრეტით.

საქართველოს კონსტიტუციის 71-ე მუხლის მე-3 პუნქტი საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს ითვალისწინებს საქართველოს პრეზიდენტის მიერ პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით კანონის ძალის მქონე დეკრეტების გამოცემის შესაძლებლობას⁷. კანონის მსგავსად, საგანგებო მდგომარეობის დროს პრეზიდენტის დეკრეტით დასაშვებია, მოწესრიგდეს საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერი სფერო, მათ შორის, დროებით იყოს გათვალისწინებული მოქმედი კანონმდებლობისგან განსხვავებული წესები.

საქართველოს პრეზიდენტის 2020 წლის 21 მარტის დეკრეტით, კორონავირუსის პანდემიისგან მომდინარე საფრთხეების გამო, საგანგებო მდგომარეობა გამოცხადდა და შეიზღუდა მთელი რიგი სამოქალაქო უფლებები⁸. დეკრეტით შეიზღუდა საქართველოს კონსტიტუციის მე-13 (ადამიანის თავისუფლება), მე-14 (მომოსვლის თავისუფლება), მე-15 (პირადი და ოჯახური ცხოვრების, პირადი სივრცისა და კომუნიკაციის ხელშეუხებლობის უფლებები), მე-18 (სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოების, საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, ინფორმაციული თვითგამორკვევისა და საჯარო ხელისუფლების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლებები), მე-19 (საკუთრების უფლება), 21-ე (შეკრების თავისუფლება) და 26-ე (შრომის თავისუფლება, პროფესიული კავშირების თავისუფლება, გაფიცვის უფლება და მენარმეობის თავისუფლება) მუხლებში მითითებული უფლებები.

ამასთან, საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტით განისაზღვრა სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული სასამართლო სხდომების დისტანციურად გამართვა კომუნიკაციის ელექტრონული საშუალებების

³ იხ.: საქართველოს კონსტიტუცია: <https://bit.ly/36bg63h>.

⁴ იხ.: „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონი: <https://bit.ly/33kzFEc>.

⁵ იხ.: „საგანგებო მდგომარეობის შესახებ“: <https://bit.ly/39sLFY6>.

⁶ იხ.: „საომარი მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს კანონი: <https://bit.ly/3oeAAhR>.

⁷ იხ.: საქართველოს კონსტიტუციის 71-ე მუხლის მე-3 პუნქტი: <https://bit.ly/36bg63h>.

⁸ იხ.: საქართველოს პრეზიდენტის 2020 წლის 21 მარტის N1 დეკრეტი, მუხ. 7. <https://bit.ly/39mZ0BA>.

გამოყენებით, რისი იმპლემენტაციისათვის შესაბამისი ცვლილებები შევიდა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში⁹. ასევე, იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ მიიღო რეკომენდაციების პაკეტი¹⁰, რომელიც მიზნად ისახავს პანდემიის დროს მართლმსაჯულების უსაფრთხო განხორციელების ხელშეწყობას.

საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტით განსაზღვრული დროებითი წესის ამოწურვის შემდეგ (2020 წლის 21 აპრილი), სისხლის სამართლის პროცესში არ არსებობდა პროცესის მთლიანად დისტანციურად გამართვის საკანონმდებლო საფუძველი. სწორედ ამიტომ, 2020 წლის 22 მაისს განხორციელდა საკანონმდებლო ცვლილებები და საქართველოს საერთო სასამართლოებს მიენიჭათ უფლებამოსილება, 2020 წლის 15 ივლისამდე სასამართლო სხდომები დისტანციურად, კომუნიკაციის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ჩატარებინათ¹¹. აღნიშნულის შემდეგ, სასამართლო პროცესები ტარდება როგორც დისტანციურად, ისე უშუალოდ სასამართლოს ადმინისტრაციულ შენობაში, სასამართლოს სხდომის დარბაზებში. მოცემულ შემთხვევაში, პრობლემას წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ 2020 წლის 21 მარტს გამოცხადებული საგანგებო მდგომარეობის შემდეგ, საქართველოს პარლამენტს, ფაქტობრივად, არ განუხორციელებია საპარლამენტო კონტროლი და ადამიანის უფლებათა შეზღუდვის პროპორციულობაზე საერთოდ არ უმსჯელია¹². საპროცესო კოდექსში შესული ცვლილების თანახმად, დისტანციური სასამართლო სხდომების ჩატარება დროით არის შემოსაზღვრული და კოდექსის 332⁵-ე მუხლი ადგენს მხოლოდ 2021 წლის 1 იანვრამდე სასამართლო სხდომების გამართვის დროებით წესს. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ პარლამენტის რეგლამენტი სასესიო პერიოდში თვეში, მინიმუმ, ორჯერ ავალდებულებს კომიტეტს, ჩაატაროს სხდომა¹³. რეგლამენტი არ მიუთითებს საგანგებო სესიის განმავლობაში განსხვავებულ მოწესრიგებაზე.

2020 წლის 10 ივნისს, ევროპის საბჭოს მართლმსაჯულების ეფექტიანობის ევროპულმა კომისიამ (CEPEJ) შეიმუშავა დეკლარაცია - „მართლმსაჯულების სისტემის გამოცდილებები და გამოწვევები პანდემიის დროს და მისი დასრულების შემდეგ“¹⁴. კომისიის შეფასებით, პანდემიური კრიზისის არსებობა ვერ გაამართლებს სასამართლო სისტემების შეფერხებას ან სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევას. ამავდროულად, კრიზისის დასრულების შემდეგაც კი, სასამართლო სისტემები მომზადებული უნდა შეხვდნენ პანდემიის ახალ მოსალოდნელ ტალღებს.

⁹ იხ.: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი: <https://bit.ly/3l9Qnfg>.

¹⁰ იხ.: საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2020 წლის 13 მარტის N1 რეკომენდაცია: <https://bit.ly/2E0tlI9>.

¹¹ იხ.: საქართველოს 2020 წლის 22 მაისის N5973-ს კანონი: <https://bit.ly/33kK9Ua>.

¹² იხ.: "საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადების გარეშე შემზღუდავი ღონისძიებების განხორციელება არაკონსტიტუციურია": <https://bit.ly/39mRUqe>.

¹³ იხ.: საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტის მუხლი 34, პუნქტი 1. <https://bit.ly/36aB7uK>.

¹⁴ იხ.: The European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Declaration of Lessons Learned and Challenges Faced by the Judiciary During and After Covid Pandemic: <https://bit.ly/39kendV>.

2020 წლის 15 სექტემბერს, საქართველოს იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ COVID-19-ის გავრცელების თავიდან აცილების მიზნით საერთო სასამართლოებისთვის რეკომენდაციები კიდევ ერთხელ დაამტკიცა, რითაც განისაზღვრა პროცესის მონაწილეთა სასამართლო განხილვაში მონაწილეობა დისტანციურად, ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით, საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული წესით. აღნიშნული რეკომენდაცია მოქმედებს მის გაუქმებამდე¹⁵.

➤ *სამართლიანი სასამართლოს უფლება*

(სასამართლო სხდომების საჯაროობა)

დემოკრატიულ სახელმწიფოში განუზომლად დიდია მართლმსაჯულების განხორციელებაზე, განსაკუთრებით კი სასამართლო სხდომებსა და მიღებულ აქტებზე საზოგადოებრივი ზედამხედველობის მნიშვნელობა¹⁶. ეს უკანასკნელი უზრუნველყოფს საზოგადოების თითოეული წევრის შესაძლებლობას, განახორციელოს სასამართლო ხელისუფლების საზოგადოებრივი კონტროლი. ხალხს უნდა შეეძლოს ფართო საზოგადოებრივი განხილვის საგნად აქციოს და შეათასოს სასამართლოს თითოეული გადაწყვეტილება, მასში გაკეთებული განმარტება და დადგენილება. საზოგადოებრივი კონტროლი ხელისუფლების იმ შტოს მიმართ, რომელიც სხვა შტოებისგან დამოუკიდებლად ახორციელებს საქმიანობას, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია. საზოგადოების ინფორმირების საშუალებით შესაძლებელია, თავიდან იქნეს აცილებული დახურულ კარს მიღმა მიკერძოებული გადაწყვეტილებების მიღება და სასამართლო, როგორც ხელისუფლების შტო, შესაბამისი კონსტიტუციური ჩარჩოების გათვალისწინებით, ანგარიშვალდებული იყოს საზოგადოების წინაშე¹⁷.

საქართველოს კონსტიტუცია არ ითვალისწინებს საგანგებო მდგომარეობის დროს პრეზიდენტის დეკრეტით სამართლიანი სასამართლოს უფლების შეზღუდვას. შესაბამისად, ფორმალურად გაუმართლებელია ზემოაღნიშნული ღონისძიების დაწესება დეკრეტით. სწორედ ამიტომ, განსხვავებით სხვა კონსტიტუციური უფლებებისგან, საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტით სამართლიანი სასამართლოს უფლება ცალკე არ შეზღუდულა. თუმცა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, დეკრეტის მე-7 მუხლში ჩაიწერა, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული სასამართლო სხდომები შესაძლებელი იქნებოდა, გამართულიყო დისტანციურად, კომუნიკაციის

¹⁵ იხ.: იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2020 წლის 15 სექტემბრის რეკომენდაციები: <https://bit.ly/3mgsfJH>.

¹⁶ იხ.: „ზოგადი კომენტარი No.32, მუხლი 14: სასამართლოების წინაშე თანასწორობისა და სამართლიანი სასამართლოს უფლება“, გაეროს ადამიანის უფლებების კომიტეტი, გაეროს დოკუმენტი U.N. Doc. CCPR/C/GC/32, 9 - 27 ივლისი 2007, პარ. 28. <https://bit.ly/3o2qyiv>.

¹⁷ იხ.: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველი კოლეგიის გადაწყვეტილება №1/4/693,857, 2019 წლის 7 ივნისი. <https://bit.ly/39nzADI>.

ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით¹⁸. იუსტიციის უმაღლესი საბჭო კი, 2020 წლის 15 სექტემბრის რეკომენდაციებით მიმართავს საერთო სასამართლოებს, უზრუნველყონ საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებულ შემთხვევებში საქმეთა ზეპირი მოსმენის გარეშე განხილვა და პროცესის მონაწილეთა სასამართლო განხილვაში მონაწილეობა დისტანციურად. მოცემული საკანონმდებლო ცვლილებებითა და რეკომენდაციებით კი, მნიშვნელოვნად შეიზღუდა სხდომათა საჯაროობა და საფრთხის ქვეშ დადგა მხარეთა სამართლიანი სასამართლოს უფლება. პრობლემას წარმოადგენდა ის, რომ როგორც დისტანციურად, ისე სასამართლო სხდომის დარბაზში დასწრებაც, ხშირად, მხოლოდ მას შემდეგ იყო შესაძლებელი, რაც ოფიციალურად, განცხადებით მიმართავდა ორგანიზაციის სასამართლო მონიტორი საქმის განხილველ მოსამართლეს და ითხოვდა პროცესზე დასწრებას¹⁹.

ცალკეულმა მოსამართლეებმა ადამიანის უფლებათა ცენტრის სასამართლო მონიტორებს დაუსაბუთებლად უთხრეს უარი როგორც უშუალოდ სასამართლოს სხდომის დარბაზში, ასევე დისტანციურ სასამართლო პროცესებზე დასწრებაზე, რომლებმაც საგარეოდ პოლიტიკურად მოტივირებულ პირთა სისხლის სამართლისა და საპროტესტო აქციებზე დაკავებულ პირთა ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა საქმეები განიხილებოდა.

მაგალითად, 2020 წლის 23 მარტს ადგილი ჰქონდა პირველ შემთხვევას, როდესაც ადამიანის უფლებათა ცენტრის მონიტორს არ მიეცა შესაძლებლობა, დასწრებოდა სასამართლო სხდომას მაშინ, როდესაც სასამართლო სხდომის დარბაზში იმყოფებოდნენ მხარეები და მედიის წარმომადგენლები²⁰. გარდა ამისა, 2020 წლის 2 აპრილის სასამართლო სხდომაზე, თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოსამართლემ, ლაშა ჩხიკვაძემ ადამიანის უფლებათა ცენტრის სასამართლო მონიტორი არ დაუშვა პარტია „გამარჯვებული საქართველოს“ ლიდერის, ირაკლი ოქრუაშვილის მიმართ აღძრული სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო პროცესზე. ამის თაობაზე ადამიანის უფლებათა ცენტრმა²¹ და შემდგომში კოალიციამ „დამოუკიდებელი და გამჭვირვალე მართლმსაჯულებისათვის“ გაავრცელეს განცხადებები საგანგებო მდგომარეობის პირობებში საერთო სასამართლოებში პროცესების დახურვისა და სხვა სახის

¹⁸ იხ.: საქართველოს პრეზიდენტის 2020 წლის 21 მარტის N1 დეკრეტი, მუხ. 7. <https://bit.ly/39mZ0BA>.

¹⁹ ადამიანის უფლებათა ცენტრის სასამართლოს მონიტორის მიერ, ირაკლი ოქრუაშვილისა და ზურაბ ადღეიშვილის სისხლის სამართლის საქმეებზე მომზადებული მონიტორინგის ანგარიშები; *არსებითი განხილვა*: 19.05.2020; ასევე, მონიტორის ანგარიში ლაშა ჩხარტიშვილის ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის საქმეზე; *არსებითი განხილვა*: 10.06.2020 და მონიტორინგის ანგარიში გიორგი რურუას სისხლის სამართლის საქმეზე; *არსებითი განხილვა*: 25.06.2020.

²⁰ იხ.: ადამიანის უფლებათა ცენტრის სასამართლოს მონიტორის მიერ, ბესიკ თამლიანის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმეზე მომზადებული მონიტორინგის ანგარიში; *არსებითი განხილვა*: 31.03.2020.

²¹ იხ.: განცხადება: ადამიანის უფლებათა ცენტრი საგარეოდ პოლიტიკურად მოტივირებულ საქმეების სასამართლო პროცესების დახურვას აპროტესტებს. <https://bit.ly/36bzDjS>.

ხარვეზების თაობაზე და მოუწოდეს საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს და საერთო სასამართლოს თავმჯდომარეებს, სასამართლოებში საქმეთა განხილვის პროცესში გამოვლენილ ხარვეზებზე მოეხდინათ მყისიერი რეაგირება, რათა არ დარღვეულიყო სამართლიანი სასამართლოს უფლების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ელემენტი - საჯაროობის პრინციპი და სრულად არ შეზღუდულიყო პროცესების საჯაროობის უზრუნველყოფა²².

2020 წლის 16 აპრილს, ადამიანის უფლებათა ცენტრმა იგივე საკითხზე წერილობით მიმართა საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს.

იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს პასუხიდან გაირკვა, რომ სასამართლოების პრაქტიკა და საბჭოს მიდგომა ერთმანეთს არ ემთხვეოდა. კერძოდ, საბჭომ ადამიანის უფლებათა ცენტრს განუმარტა, რომ სასამართლო სისტემა მოკლებული იყო შესაძლებლობას, დისტანციურ პროცესებში ჩაერთო სასამართლო მონიტორები. ეს მაშინ, როდესაც, რიგ შემთხვევებში, სასამართლოს თანხმობით, მონიტორები ესწრებოდნენ სასამართლო სხდომებს, დისტანციურად. ეს მიანიშნებს იმაზე, რომ იუსტიციის უმაღლესი საბჭო სრულყოფილად არ ფლობდა პრობლემებისა და საჭიროებების შესახებ ინფორმაციას²³.

კორონავირუსის ინფექციის გავრცელების პრევენციის დასახელებითა და იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2020 წლის 15 სექტემბრის რეკომენდაციებზე დაყრდნობით, 16 სექტემბერს ირაკლი ოქრუაშვილის წინააღმდეგ მიმდინარე ე.წ. ამირან (ბუტა) რობაქიძის სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო პროცესზე, თბილისის საქალაქო სასამართლოს მოსამართლემ ადამიანის უფლებათა ცენტრის მონიტორს, მიუხედავად დასწრების შესახებ განცხადებით წინასწარ მიმართვისა, მონიტორინგის უფლება არ მისცა. თუმცა, 2020 წლის 2 და 13 ოქტომბერს, ამავე სისხლის სამართლის საქმეზე გამართულ სასამართლო პროცესებზე ცენტრის მონიტორს, მოსამართლის თანაშემწესთან სატელეფონო კომუნიკაციის შედეგად, შესაძლებლობა მიეცა, განეხორციელებინა სასამართლო სხდომის მონიტორინგი. აქვე აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მოსამართლის თანაშემწემ, 13 ოქტომბერს გამართულ სასამართლო პროცესზე, ორგანიზაციის მონიტორს განუცხადა, რომ ამ ეტაპზეც ერთგვარად დაასწრებდა, ხოლო შემდგომ სასამართლო პროცესებზე დასწრება, შესაძლოა, ვერ მომხდარიყო, რისი მიზეზიც არ დაუსახელებია.

2020 წლის 5, 6, 9 და 10 ნოემბერს, ადამიანის უფლებათა ცენტრის სასამართლო მონიტორი დააკვირდა საპარლამენტო არჩევნების შედეგებით უკმაყოფილო პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენელთა და საზოგადოების წევრების მიერ გამართულ საპროტესტო აქციაზე დაკავებული 7 პირის სასამართლო პროცესს. სასამართლო სხდომაზე დასწრების მიზნით, მონიტორმა მიმართა საქმის

²² იხ.: განცხადება საგანგებო მდგომარეობის პირობებში საერთო სასამართლოებში პროცესების დახურვისა და სხვა სახის ხარვეზების თაობაზე: <https://bit.ly/2KDEH8m>.

²³ საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს 2020 წლის 22 აპრილის, #323/1072-03-თ პასუხი ადამიანის უფლებათა ცენტრის 2020 წლის 16 აპრილის განცხადებაზე.

განმხილველი მოსამართლის თანაშემწეს, რომელმაც თავდაპირველად განაცხადა, რომ COVID-19-ის პრევენციის გამო, მოსამართლე არ იყო თანახმა, მონიტორი დასწრებოდა სასამართლო პროცესს, მაგრამ განმეორებით მიმართვაზე, მოსამართლე დათანხმდა მონიტორის სასამართლო სხდომაზე დასწრებას, რის შემდეგაც დაკავებულ პირთა სხვა სასამართლო სხდომების მონიტორინგიც შეუფერხებლად განხორციელდა.

ცხადია, COVID-19-ის პრევენციაზე მითითება არგუმენტად ვერ გამოდგება, ვინაიდან ორგანიზაციის სასამართლო მონიტორები თბილისის საქალაქო სასამართლოში, პანდემიის პირობებში, დაესწრნენ არაერთ სასამართლო პროცესს. თუმცა, აღსანიშნია, რომ ცალკეულ მოსამართლეთა მხრიდან, ადგილი აქვს არაერთგვაროვან პრაქტიკას. ასევე, ზოგჯერ მოსამართლეები დაუსაბუთებლად აცხადებენ უარს მონიტორთა დასწრებაზე, რის გამოც შეუძლებელია წინასწარ განსაზღვრა, შეძლებენ თუ არა სასამართლო მონიტორები სასამართლო პროცესების მონიტორინგის განხორციელებას. შესაბამისად, აღნიშნული პრობლემის მოსაგვარებლად სჭირდებათ მრავალჯერადი და ხანგრძლივი კომუნიკაცია სასამართლოს სხვადასხვა უფლებამოსილ პირთან, რაც დამატებით ვადებთან და პრობლემებთანაა დაკავშირებული. ეს კი, სამართლიანი სასამართლოს უფლებისა და მისი შემადგენელი უმნიშვნელოვანესი ელემენტის - სხდომათა საჯაროობის პრინციპის დარღვევას წარმოადგენს.

სახელმწიფოს პირდაპირ ვალდებულებას წარმოადგენს, უზრუნველყოს ნებისმიერი დაინტერესებული პირის დასწრება სასამართლო პროცესებზე სასამართლო სხდომის დარბაზში (ასეთი გონივრული შესაძლებლობის ფარგლებში) და, ამასთან, უზრუნველყოს ჩართვა დისტანციურად მიმდინარე სხდომებში. ამის საპირისპიროდ ადამიანის უფლებათა ცენტრის მონიტორებისთვის სასამართლო სხდომებზე დასწრება ჯერ კიდევ მნიშვნელოვან პრობლემებთანაა დაკავშირებული.

სასამართლო პროცესის საჯაროობა იცავს პროცესის მხარეებს მართლმსაჯულების ფარული აღსრულებისგან ისე, რომ მასზე საზოგადოების კონტროლი არსებობდეს. გარდა ამისა, ეს სასამართლოებისადმი ნდობის ხელშეწყობის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საშუალებაა. მართლმსაჯულების საჯაროობის უზრუნველყოფა ხელს უწყობს სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების რეალიზაციას, რაც ნებისმიერი დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთ ფუძემდებლურ პრინციპს წარმოადგენს²⁴.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, სასამართლოს სხდომების საჯაროობა არ ემსახურება მხოლოდ საზოგადოების ინფორმირებისა და საზოგადოებრივი კონტროლის ინტერესებს. სასამართლოს სხდომების საჯაროდ ჩატარება, სასამართლოს საქმიანობის მაქსიმალური გამჭვირვალობა, მათ შორის, სწორედ

²⁴ იხ.: საქმეები: 1) Sutter v. Switzerland, § 26; <https://bit.ly/3o5RJKa>; 2) Riepan v. Austria, § 27; <https://bit.ly/2JpnRcE>; 3) Krestovskiy v. Russia, § 24; <https://bit.ly/36dZSqB>.

მისი აქტების საჯარო ხელმისაწვდომობა საქართველოს კონსტიტუციით გარანტირებული სამართლიანი სასამართლოს უმნიშვნელოვანესი უფლებრივი კომპონენტია. საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის პირველი პუნქტი განამტკიცებს საქმის სამართლიანი განხილვის უფლებას²⁵. ეს უკანასკნელი, გარდა სასამართლო ხელისუფლების კონტროლისა, უზრუნველყოფს საზოგადოების მხრიდან სასამართლოს მიმართ ნდობის ჩამოყალიბებას. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „სამართლიანი სასამართლოს უფლების კანონმდებლობით გათვალისწინებული გარანტიები [...] უნდა იწვევდეს სასამართლოს სამართლიანობის აღქმადობას საზოგადოების მხრიდან. გამჭვირვალე, სრულყოფილი, ადეკვატური და საკმარისი პროცედურები უზრუნველყოფს სასამართლოს გადაწყვეტილებათა ლეგიტიმურობას, მათ საზოგადოებრივ აღიარებას, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია სასამართლოსადმი და, საბოლოო ჯამში, მთლიანად ხელისუფლებისადმი საზოგადოების ნდობის ამალღებისა და განმტკიცებისათვის²⁶.

➤ ადვოკატთან კონფიდენციალური კომუნიკაციის პრობლემა

ადვოკატის ყოლის უფლება არის ჯეროვანი მართლმსაჯულების განხორციელების ფუნდამენტი, რადგანაც დაცვის ადვოკატი პასუხისმგებელია ბრალდებულის სამართლიანი სასამართლოს უფლების გულმოდგინე დაცვაზე. ასევე, ადვოკატის ყოლის უფლების მიზანია, დაუპირისპირდეს რესურსების ბუნებრივ უთანასწორობას სისხლის სამართლებრივი დევნის განმახორციელებელ სახელწიფოსა და ცალკეულ ბრალდებულს შორის, მისცეს ბრალდებულს კომპეტენტური და დამოუკიდებელი სამართლებრივი წარმომადგენლობის საკუთარი არჩევანის შესაბამისად არჩევის შესაძლებლობა და ამ წარმომადგენელთან სრულყოფილი და კონფიდენციალური კომუნიკაციის თავისუფლების გარანტია²⁷. სისხლის სამართლის კონტექსტში, ადვოკატის ყოლის უფლება მოიცავს პირის მიერ არჩეული დამცველის წარმომადგენლობის უფლებისა და მისი ამ უფლებების შესახებ ინფორმაციის მიღების გარანტიას, აგრეთვე უფლებით გადასცეს და მიიღოს ადვოკატისგან ინფორმაცია კონფიდენციალურად და ისარგებლოს უფასო ადვოკატის დახმარების უფლებით²⁸.

დაცვის ადვოკატთან კონფიდენციალური და პრივილეგირებული კომუნიკაციის უფლება, როგორც ასეთი, სიტყვა-სიტყვით არ არის ჩამოყალიბებული სამოქალაქო

²⁵ იხ.: საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლი: <https://bit.ly/36bg63h>.

²⁶ იხ.: საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 23 მაისის №3/2/574 გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქე გიორგი უგულავა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-59. <https://bit.ly/37fy57L>.

²⁷ იხ.: ICCPR, მუხლი 14(3)(დ) და ECHR, მუხლი 6(3)(გ). <https://bit.ly/2VazqHr>.

²⁸ იხ.: სამართლიანი სასამართლოს უფლებების საერთაშორისო სამართლებრივი კრებული, ციტატა ნაშრომიდან, შენ. 7, გვ. 138. <https://bit.ly/2HPXqp2>.

და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტში და არც ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაში. თუმცა, გაეროს ადამიანის უფლებების საბჭო აღიარებს, რომ ადვოკატისა და კლიენტის ურთიერთობის განსაკუთრებული ხასიათი ითვალისწინებს „ადვოკატისა და კლიენტის პირისპირ შეხვედრის შესაძლებლობას მათი ურთიერთობის სრული კონფიდენციალურობის დაცვით“²⁹.

გარდა ამისა, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არაერთხელ დაადასტურა, რომ ადვოკატთან კონფიდენციალური და პრივილეგირებული კომუნიკაციის უფლება წარმოადგენს სამართლიანი სასამართლოს უფლების მნიშვნელოვან კომპონენტს³⁰. თუ სამართლიანი სასამართლოს უფლება უნდა იყოს „პრაქტიკული და ეფექტური“, მაშინ ადვოკატთან კონფიდენციალური და პრივილეგირებული კომუნიკაციის პირობები ნამდვილად უნდა იქნას უზრუნველყოფილი, რის გარეშეც დაცვის ადვოკატის დახმარება ამრს კარგავს³¹.

მიუხედავად იმისა, რომ მონიტორინგის დაკვირვების ქვეშ მყოფი ყველა პროცესი უნდა შეფასდეს თითოეული საქმის კონკრეტული კონტექსტიდან გამომდინარე, შესაძლებელია, ვისაუბროთ ისეთ ზოგად ტენდენციებზე, როგორცა მაგალითად, მტკიცებულების საქმეზე ეფექტურად წარმოდგენის ან მასზე შედაგვის, მონმეთა ჭვარედინი დაკითხვის, კლიენტებისთვის რჩევის მიცემის, კლიენტის ინტერესების დაცვის არაეფექტურობა, რაც სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევის ალბათობაზე მიუთითებდა.

ადამიანის უფლებათა ცენტრის მონიტორინგის მიმდინარეობისას, ადვოკატსა და კლიენტს შორის კონფიდენციალურ და პრივილეგირებულ კომუნიკაციაში შეიმჩნეოდა გარკვეული შეფერხებები. დისტანციური სამართალწარმოებისას ბრალდებულებისა და მათი ადვოკატების ცალ-ცალკე ყოფნა, ნეგატიურ გავლენას ახდენდა მათ შორის კონფიდენციალურ და პრივილეგირებულ კომუნიკაციაზე. იდენტიფიცირებულ იქნა შემთხვევა, როდესაც დისტანციურად მიმდინარე პროცესის დროს ადვოკატმა³² გამოთქვა სასამართლო სხდომის გადადების სურვილი, რადგან არ იყო უზრუნველყოფილი კლიენტსა და ადვოკატს შორის კონფიდენციალური კომუნიკაცია³³. უმეტესწილად, უშუალოდ სხდომის მიმდინარეობისას კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებით ადვოკატის მიერ ბრალდებულისთვის მიცემული რჩევები პროცესის ყველა მონაწილეს ესმოდა. შესაბამისად, ბრალდებულებს

²⁹ იხ.: ზოგადი კომენტარი N.32, ციტატა ნაშრომიდან შენ. 113, 34. <https://bit.ly/2J7aVJ3>.

³⁰ იხ.: ECtHR-ის შესაბამისი სასამართლო პრაქტიკა ამ მხრივ: 1) ს. შვეიცარიის წინააღმდეგ, ECtHR, 28 ნოემბერი 1991, პარ. 48, <https://bit.ly/2KNIm3G>; 2) კემპელი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ, ECtHR, 25 მარტი 1992, პარ. 46. <https://bit.ly/2KEcJcC>.

³¹ იხ.: 1) ოჯალანი თურქეთის წინააღმდეგ, ECtHR, 12 მაისი 2005, პარ. 133, <https://bit.ly/39IsDmx>; 2) ხოლორკოვსკი და ლებედევი რუსეთის წინააღმდეგ, ECtHR, 25 ოქტომბერი 2013, პარ. 627, <https://bit.ly/33rgfOI>; 3) სახნოვსკი რუსეთის წინააღმდეგ, ECtHR, 2 ნოემბერი 2010, პარ. 97, <https://bit.ly/3mfbui7>.

³² მაგ.: ირაკლი ოქრუაშვილის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის განხილვისას, მონიტორინგის ანგარიში: 19.05.2020.

³³ ადამიანის უფლებათა ცენტრის სასამართლო მონიტორინგის მიერ, გიორგი რურუას საქმის მონიტორინგის შესახებ მომზადებული ანგარიში. ბოლოს ნანახია: 04.05.2020.

პროცესის მსვლელობისას არ ჰქონდათ ადვოკატთან პოზიციის შეჯერების შესაძლებლობა, რაც სამართლიანი სასამართლოს უფლების დარღვევად შეიძლება იქნას მიჩნეული.

➤ მოწმეთა დაკითხვის პრობლემატიკა

საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, საქართველოს კონსტიტუცია აყალიბებს ბრალდებულის მიერ მოწმის გამოძახების უფლებას: „ბრალდებულს უფლება აქვს, მოითხოვოს თავისი მოწმეების ისეთსავე პირობებში გამოძახება და დაკითხვა, როგორც ბრალდების მოწმეების“³⁴. მოწმეთა დაბარება, უპირველეს ყოვლისა, მხარეების ფუნქციაა, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ მათი გამოცხადება. მოსამართლეს შეუძლია, გასცეს უწყება მოწმის გამოცხადების შესახებ მხარის შუამდგომლობით, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოწმე არ გამოცხადდება თავისი სურვილით³⁵.

მოწმის გამოძახების უფლება წარმოადგენს სამართლიანი სასამართლოს ფუნდამენტურ გარანტიას, რამდენადაც იგი აწონასწორებს პროკურორის პრეროგატივებსა და უფლებამოსილებებს³⁶; ამდენად, „მხარეთა თანასწორობის პრინციპის გამოყენებით მოწმეთა გამოძახებისა და დაკითხვის უფლება უზრუნველყოფს დაცვის ეფექტურობას³⁷. ეს გარანტია განმტკიცებულია ბრალდებულისთვის იმ შესაძლებლობის მიცემით, რომ მან ისარგებლოს „იგივე კანონიერი უფლებით მოითხოვოს მოწმეთა დასწრება და დაკითხვა ან ჯვარედინი დაკითხვა ნებისმიერი იმ მოწმისა, ვისზეც ბრალდების მხარეს ხელი მიუწვდება“³⁸.

სამართლიანი სასამართლოს კონცეფციაში დევს, რომ მოსარჩელეს მიეცეს მოწმის განცხადების ან ჩვენების ნებისმიერ ასპექტში შედავების შესაძლებლობა დაპირისპირების ან დაკითხვის დროს³⁹.

დისტანციური სასამართლო სხდომების მონიტორინგის დროს, პრობლემას წარმოადგენდა დადგენა, იმყოფებოდნენ თუ არა მოწმეები მართლ და იძლეოდნენ თუ არა ჩვენებებს გავლენისგან თავისუფლად. ამ პრობლემის შესახებ ყურადღება სახალხო დამცველმაც გაამახვილა⁴⁰. მოწმეთა დისტანციური დაკითხვის დროს, როგორც წესი, არ ჩანდა მათ წინ (მაგალითად, მაგიდაზე) მდებარე საგნები.

³⁴ იხ.: საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 31 (4), <https://bit.ly/2VcSHrH>; იხ.: აგრეთვე მუხლი 14(2) სსკ, <https://bit.ly/3laNZ8F>.

³⁵ იხ.: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მუხლი 149 (1)–(3). <https://bit.ly/3laNZ8F>.

³⁶ იხ.: სამართლიანი სასამართლოს უფლებების საერთაშორისო სამართლებრივი კრებული, ციტატა ნაშრომიდან, შენ. 7, გვ. 150. <https://bit.ly/2JiObWh>.

³⁷ იხ.: ზოგადი კომენტარი N.32, ციტატა ნაშრომიდან 113, პარ. 39. <https://bit.ly/37idCiT>.

³⁸ იქვე.

³⁹ იხ.: საქმე Bricmont v Belgium (ბრიკმონტი ბელგიის წინააღმდეგ) (ECtHR, 7 ივლისი 1989, პარ. 81. <https://bit.ly/3lc1EMx>.

⁴⁰ იხ.: საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში - „დისტანციური წესით გამართულ სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო სხდომების მონიტორინგის ანგარიში“. 2020 წელი. <https://bit.ly/2V86wYD>.

პრობლემურია დისტანციურად ჩართული მოწმის ვინაობის დადგენა. ჩვეულებრივ პროცესში დისტანციურად ჩართული მოწმის ვინაობას ადასტურებს დარბაზში მყოფი მხარე. ამასთან, ერთი მოწმე, რომელიც ჯერ არ არის დაკითხული, შეიძლება უსმენდეს მეორე მოწმეს⁴¹. ასევე, არ არსებობს მოწმესთან ერთად სხვა პირის ყოფნისა და მოწმისთვის ინფორმაციის კარნახის დადასტურების/გამორიცხვის შესაძლებლობა.

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი უფლებას ანიჭებს მხარეებს, გამოთქვან უნდობლობა მოწმის მიმართ ჩვენებაში არსებითი წინააღმდეგობის გამო⁴². იმ ზოგადი წესიდან, რომ მოწმემ პირადად უნდა მისცეს ჩვენება სასამართლოს⁴³, კოდექსი გამონაკლისის სახით ნებას რთავს მხარეებს, გამოძიების პროცესში მოწმის მიერ გაკეთებული აუდიო ან ვიდეო ჩანაწერების გამოყენების შუამდგომლობა დააყენონ, თუ „მიცემულ ჩვენებებში არსებითი წინააღმდეგობაა და არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ მოწმე აიძულეს, დაემუქრნენ, დაამინეს ან მოისყიდეს“⁴⁴.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, ზეპირობის პრინციპი, რომელიც მოითხოვს სასამართლოს უშუალო კონტაქტს პირებთან, რომლებიც ჩვენებას იძლევიან პროცესზე, ადგენს, რომ: „ბრალდებული უნდა დაუპირისპირდეს მოწმეს მოსამართლის თანდასწრებით, რომელიც იღებს საბოლოო გადაწყვეტილებას საქმეზე, რათა შესაძლებელი გახდეს მოწმის ქცევის მანერასა და სანდობობაზე ყურადღებით დაკვირვება“⁴⁵.

დისტანციურ სამართალწარმოებასთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემები

მას შემდეგ, რაც 2020 წლის 22 მაისს მიღებული საკანონმდებლო ცვლილებით საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსს დაემატა დროებითი წესი, რომლის მიხედვითაც, პანდემიის ან/და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობისთვის განსაკუთრებით საშიში ეპიდემიის გავრცელების საფრთხის არსებობის შემთხვევაში, კანონში მითითებული წინაპირობების დაკმაყოფილებისას სასამართლო სხდომის გამართვა შესაძლებელია დისტანციურად, კომუნიკაციის ელექტრონული საშუალებებით, სასამართლო სხდომების დისტანციურმა ხასიათმა ტექნიკური

⁴¹ ამ პრობლემის თაობაზე ყურადღებას, ასევე, ამახვილებს ორგანიზაცია „უფლებები საქართველო“ ანგარიშში „ელექტრონული მართლმსაჯულების ეფექტიანობის და ხელმისაწვდომობის მონიტორინგი“: <https://bit.ly/2Vbc98w>.

⁴² იხ.: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მუხლი 75 (2) . <https://bit.ly/3laNZ8F>.

⁴³ იხ.: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მუხლი 49 (2)(ა)-(ბ).

<https://bit.ly/3laNZ8F>.

⁴⁴ იხ.: საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მუხლი 243(1)-(2). <https://bit.ly/3laNZ8F>.

⁴⁵ იხ.: საქმე P.K. v. Finland (პ.კ. ფინეთის წინააღმდეგ), ECtHR (გადაწყვეტილება დასაშვებობაზე) 9 ივლისი 2002.

ხასიათის არაერთი განმეორებადი პრობლემა წარმოშვა. სასამართლო და პენიტენციური სისტემა მსგავსი გამონწვევისთვის მზად არ აღმოჩნდა.

ტექნიკური პრობლემების გამო სხდომების დაწყება ზოგჯერ საათობით გვიანდება⁴⁶, რაც არსებითად უშლის ხელს სასამართლო პროცესის ჩატარებას, რიგ შემთხვევებში კი პროცესების გადადების საფუძველიც ხდება. სასამართლოს სხდომების გადადებას ან გაჭიანურებას იწვევს სხდომის მიმდინარეობისას წარმოქმნილი ვიზუალური და აუდიო პრობლემები, რაც შეიძლება, სხდომის მთელი მიმდინარეობისას იჩენდეს თავს⁴⁷.

რამდენიმე საქმის სასამართლოს პროცესის მონიტორინგისას მნიშვნელოვან პრობლემად წარმოჩინდა დისტანციურად მხარეებს შორის Webex პროგრამით კომუნიკაციის პრობლემა. თუკი ერთდროულად ორი ან მეტი პირი საუბრობდა, ხმა აღარ ისმოდა და პროცესის მონაწილეებს, მათ შორის - მოსამართლეებსაც, უწევდათ დასმული შეკითხვის გამეორება, რაც აჭიანურებდა და შეუძლებელს ხდიდა სხდომის გაგრძელებას. არაერთხელ დაფიქსირდა ისეთი შემთხვევებიც, როცა სასამართლოს სხდომის მონაწილეების ხმა მეორდებოდა ან/და გაუგებრად ისმოდა. სასამართლო სხდომის დაწყების შემდგომ, ასევე, არაერთი ტექნიკური ხარვეზი იჩენდა თავს. აღნიშნული პრობლემა დღემდე მოუგვარებელი რჩება.

მსგავს პრობლემებზე მიუთითებს სახალხო დამცველის ანგარიშიც, რომლის თანახმად, დისტანციური წესით ჩატარებული სხდომები მნიშვნელოვან გამონწვევად იქცა სამართლიანი სასამართლოს უფლების ჭრილშიც. სხდომებზე ბრალდებულთა აბსოლუტური უმრავლესობისთვის არ არსებობდა ადვოკატთან კონფიდენციალური კომუნიკაციის შესაძლებლობა. მოწმეთა დაკითხვის დროს, რიგ შემთხვევებში, სასამართლო ვერ ამოწმებდა მოწმეთა სანდოობას. ტექნიკური ხარვეზების გამო, პრობლემას წარმოადგენდა მოწმეთა თუნდაც ვიზუალური აღქმა ან მათი საუბრის გარჩევა. რამდენიმე პროცესზე დაფიქსირდა თარგმნის ხარისხთან დაკავშირებული ხარვეზი⁴⁸.

დადებითად უნდა შეფასდეს მოსამართლეთა ისეთი პრაქტიკა, როდესაც ეკითხებოდნენ მხარეებს, ესმოდათ თუ არა პროცესის სხვა მონაწილეთა ხმა და ა.შ.

⁴⁶ მაგ.; გიორგი ესიაშვილის წინააღმდეგ მიმდინარე სისხლის სამართლის საქმის განხილვის მონიტორინგის ანგარიში: 16.11.2020.

⁴⁷ იხ.: აგრეთვე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის სპეციალური ანგარიში „მართლმსაჯულება პანდემიის დროს“. 2020 წელი. <https://bit.ly/2DLrsQ0>.

⁴⁸ იხ.: საქართველოს სახალხო დამცველის სპეციალური ანგარიში - „დისტანციური წესით გამართულ სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო სხდომების მონიტორინგის ანგარიში“. 2020 წელი. <https://bit.ly/3fD4ur>.

დასკვნა

საგანგებო მდგომარეობის მექანიზმი საკმაოდ რთული ინსტიტუტია, რომელსაც ზეგავლენა სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვან ბევრ ფაქტორზე აქვს. სწორედ ამიტომ, მნიშვნელოვანია, საკანონმდებლო ორგანო სრულფასოვნად აანალიზებდეს საკუთარ პასუხისმგებლობას ამ პროცესში. საპარლამენტო ზედამხედველობა არ არის ტვირთი. ის პროცესების ლეგიტიმაციისა და ეფექტიანი მმართველობის წინაპირობაა. შესაბამისად, კანონმდებლობა, თავის მხრივ, უნდა იძლეოდეს შესაძლებლობას, პროცესი წარიმართოს ჯანსაღად.

ამასთან, შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების საფუძველზე, ელექტრონულ სამართალწარმოებაზე გადასვლა დადებითად უნდა შეფასდეს, რადგან მას აქვს ლოგიკური კავშირი ლეგიტიმურ მიზანთან - საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის დაცვასთან. თუმცა, მეორე მხრივ, ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით მიმდინარე სასამართლო პროცესები მნიშვნელოვანი გამოწვევაა სასამართლო სისტემისთვის, ვინაიდან, როგორც საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადებამდე, ასევე მის პერიოდში სხდომების დისტანციურად გამართვამ, ხოლო საქმეთა სასამართლო სხდომის დარბაზებში გამართვის შემთხვევაში, დასწრებაზე დაუსაბუთებლად გაცხადებული უარით, მნიშვნელოვნად შეიზღუდა სხდომათა საჭაროობა, დაირღვა ადვოკატთან კონფიდენციალური და პრივილეგირებული კომუნიკაციის უფლება, წარმოიშვა მოწმეთა დაკითხვის პრობლემატიკა, რითიც საფრთხის ქვეშ დადგა მხარეთა სამართლიანი სასამართლოს უფლებით სარგებლობის საკითხი.

აგრეთვე, დღემდე შეშფოთებას იწვევს ცალკეულ მოსამართლეთა პრაქტიკა საზოგადოების საჭარო განხილვებზე დასწრების უფლების შელახვის გამო, რადგანაც საზოგადოება ხშირად ვერ ესწრება საჭარო სხდომებს, სასამართლო დარბაზებში ჩატარების შემთხვევაში, არასაკმარისი სივრცისა და კორონავირუსის ინფექციის პრევენციის გამო, ხოლო დისტანციურად - ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით სასამართლო პროცესის ჩატარების დროს, ინფრასტრუქტურული (ტექნიკური) პრობლემებიდან გამომდინარე. გარდა ამისა, პრობლემას წარმოადგენს სასამართლო პროცესების განრიგის შესახებ არაზუსტი ან არარსებული ინფორმაციის განთავსება.

ამასთანავე, როგორც ადამიანის უფლებათა ცენტრის მიმართვაზე იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს პასუხიდან გაირკვა, სასამართლოების პრაქტიკა და საბჭოს მიდგომა ერთმანეთს არ ემთხვეოდა. ეს მიანიშნებს იმაზე, რომ იუსტიციის უმაღლესი საბჭო სრულყოფილად არ ფლობდა პრობლემებისა და საჭიროებების შესახებ ინფორმაციას.

საბოლოო ჯამში, მიუხედავად იმისა, რომ სასამართლო განხილვებისას გამოვლენილი ხარვეზები, შესაძლოა, აშკარად არ არღვევდნენ სამართლიანი სასამართლოს უფლებას თავისთავად, გარკვეული ინდივიდუალური შემთხვევების,

ცალკეული საკანონმდებლო ხარვეზებისა და ზოგადად პრობლემატური სასამართლო პრაქტიკის კომბინაცია, მნიშვნელოვან საფრთხეს უქმნის სამართლიანი სასამართლოს უფლების სრულ დაცვას საერთაშორისო სტანდარტებისა და ადამიანის უფლებების კანონმდებლობის შესაბამისად.

რეკომენდაციები

- ✓ სასამართლოებმა შეუფერხებლად უზრუნველყონ დისტანციურ სასამართლო პროცესებზე მონიტორებისა და დაინტერესებული პირების ჩართვა;
- ✓ საგანგებო მდგომარეობისა და პანდემიის პერიოდში, უზრუნველყოფილი იქნას სასამართლო პროცესების საჭაროობა, რათა არ დაირღვეს პირის კონსტიტუციური უფლება, ისარგებლოს სამართლიანი სასამართლოს განხილვის უფლებით;
- ✓ იუსტიციის უმაღლესმა საბჭომ გამოსცეს რეკომენდაციები, რომელთა მეშვეობითაც მოხერხდება სასამართლო პროცესებზე მონიტორთა და დაინტერესებულ პირთა მონაწილეობის სამართლებრივ ჩარჩოში მოქცევა, რითაც, იმავდროულად, დაცული იქნება პროცესის მონაწილეთა ინტერესები;
- ✓ დისტანციური სასამართლო პროცესების მიმდინარეობისას, უზრუნველყოფილი იქნას ადვოკატის და კლიენტის კომუნიკაციის კონფიდენციალურობის დაცვა;
- ✓ სასამართლოები უზრუნველყოფილი იქნას გამართული ტექნიკური საშუალებებითა და ელექტრონული სამართალწარმოებისათვის საჭირო ეფექტური პროგრამებით;
- ✓ ადვოკატთან კონფიდენციალური და პრივილეგირებული კომუნიკაციის უფლების ეფექტურად განხორციელებისათვის, ამასთანავე, როდესაც მხარე დააპირებს განცხადების გაკეთებას, გაღებულ იქნას ყველა ძალისხმევა წინასწარ პატიმრობაში მყოფ და გირათი გამოშვებულ ბრალდებულებს შორის არსებული უთანასწორობის დასაბალანსებლად. სწორედ ამიტომ, მოსამართლეებმა უნდა გამოამყლავონ უფრო აქტიური დამოკიდებულება დამცველებსა და ბრალდებულებს შორის კონსულტაციებისთვის შესაფერისი პირობების უზრუნველსაყოფად;
- ✓ ადვოკატებმა მყისიერად უნდა აცნობონ სასამართლოს კონფიდენციალური და პრივილეგირებული კომუნიკაციის უფლების განხორციელებისათვის დამაბრკოლებელი გარემოებების არსებობის შესახებ;
- ✓ სასამართლო და მხარეები მაქსიმალურად შეეცადონ, რომ არსებითი განხილვის სხდომები ჩატარდეს სასამართლოს დარბაზში.